

Cetakan Pertama, 2024
Hak cipta Penerbit UKM, 2024

Hak cipta terpelihara. Tiada bahagian daripada terbitan ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukarkan ke dalam sebarang bentuk atau dengan sebarang alat juga pun, sama ada dengan cara elektronik, gambar serta rakaman dan sebagainya tanpa kebenaran bertulis daripada Penerbit UKM terlebih dahulu.

Diterbitkan di Malaysia oleh
PENERBIT UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA
43600, UKM Bangi,
Selangor Darul Ehsan,
Malaysia.
www.ukm.my/penerbit
E-mail: penerbit@ukm.edu.my

Atur susun dan dicetak oleh
POINTLINK VENTURES SDN. BHD.
4A Kedai PLB Teras Jernang, Jalan P1A
43650, Bandar Baru Bangi
Selangor Darul Ehsan,
Malaysia.
www.eworks.com.my
E-mail: hello@pointlink.com.my

ISBN 978-629-486-073-5

Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Perpustakaan Negara Malaysia

Rekod katalog untuk buku in boleh didapati
dari Perpustakaan Negara Malaysia

ISBN 978-629-486-073-5 (hardback)

SUNGAI JOHOR

WARISAN BERSAMA

Disunting oleh

Ibrahim Komoo

Norhayati Ahmad

Edy Tonnizam Mohamad

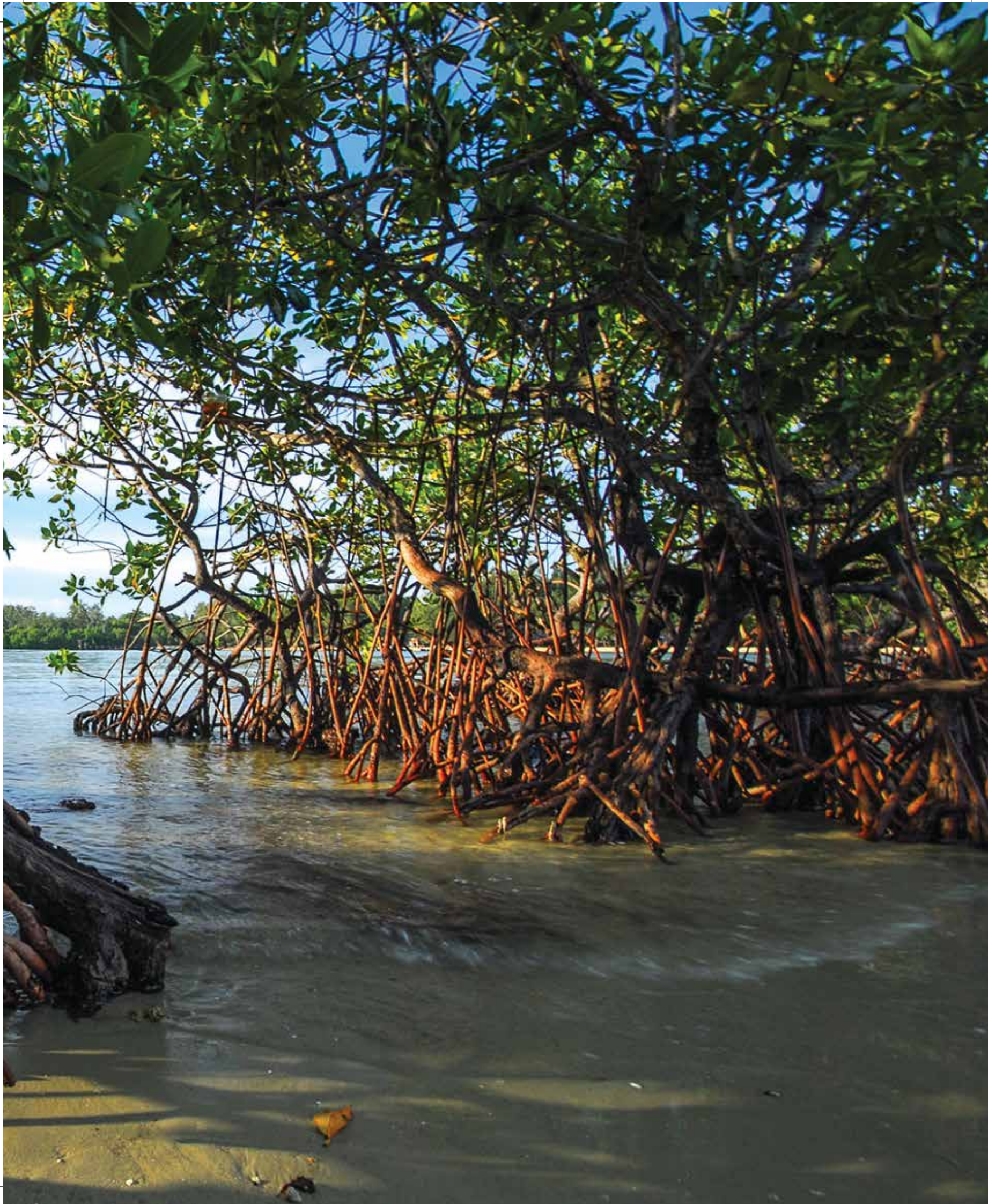
www.ukm.my/penerbit

Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia

www.ukm.my/penerbit

Bangi • 2024

KANDUNGAN

	PRAKATA	09
BAB 1	SUNGAI JOHOR	11
BAB 2	KEISTIMEWAAN LANDSKAP GEOLOGI	19
BAB 3	KHAZANAH ALAM SUNGAI JOHOR	27
BAB 4	SEJARAH DAN WARISAN BUDAYA	61
BAB 5	WARISAN SYUMUL DAN PELANCONGAN ILMU	81
BAB 6	KELESTARIAN HASIL BUMI	93
BAB 7	WARISAN GENERASI AKAN DATANG	107
	RUJUKAN	113
	INDEKS	115

PRAKATA

Sungai Johor sebuah lembangan sungai unik yang kaya dengan warisan alam dan budaya bangsa Johor. Keunikannya terletak kepada landskap geologi iaitu muara sungai yang sangat lebar dan dilindungi oleh kepulauan termasuk Pulau Singapura. Hasilnya wujud ekosistem tanah bencha dan habitat akuatik mewakili sekitaran laut, zon transisi (air payau) dan air tawar yang meluas, sekaligus menyediakan ekosistem unik dan kepelbagaian biologi yang sangat tinggi.

Buku ini mempamerkan kepelbagaian warisan alam dan budaya Sungai Johor yang masih belum diketahui ramai, umpama permata yang belum digilap. Bahagian-bahagian daripada buku ini menunjukkan penyatuan dan hubungan intim antara geowarisan (keindahan landskap), warisan kepelbagaian biologi dan sejarah, serta warisan budaya. Ketiga-tiga warisan ini akan digembleng berasaskan wawasan pemuliharaan secara integrasi dan penggunaan sumber yang lestari.

Sekalung penghargaan dan setinggi-tinggi terima kasih diucapkan kepada semua pihak yang memberi kerjasama, membantu dan merealisasikan penerbitan buku ini untuk menjadi bahan bacaan ramai. Penghargaan dan terima kasih ditujukan khususnya kepada Tuan Haji Zulkifly Zakariah, Pengarah Eksekutif, Kulim (Malaysia) Berhad; Puan Salasah Elias, Timbalan Pengurus Besar, Jabatan Lestari dan Kualiti, Kulim (Malaysia) Berhad; Pasukan JCorp Nature Guide Accreditation Programme atas panduan, YBhg. Datuk Jeffri Abd Rasid (Pengarah Jabatan Perhutanan Negeri Johor) sumbangan dan sokongan bagi merealisasikan inisiatif ini. Pastinya, sumbangan pelbagai jabatan dan agensi kerajaan turut melengkapkan lagi buku ini. Untuk itu, kami merakamkan penghargaan dan terima kasih kepada Jabatan Perhutanan Negeri Johor, Pusat Geokejuruteraan Tropika (GEOTROPIK), Universiti Teknologi Malaysia; Jabatan Sains Biologi dan Bioteknologi, Fakulti Sains dan Teknologi, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) dan Pusat Penyelidikan Geotaman (PPG), Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI), UKM di atas kerjasama serta sumbangan masing-masing. Kos percetakan buku ini disumbangkan oleh dana Tabung Pembangunan Geopark Global (AKU275)

TERIMA KASIH

Ibrahim Komoo
Norhayati Ahmad
Edy Tonnizam Mohamad